

Journalisten zijn geen sprookjesvertellers

*De meeste journalisten hanteren hoogstaande deontologische normen in hun beroep. Toch zijn er soms enkelingen die sprookjes vertellen, feiten fantaseren, de dramatiek en het belang van hun schrijfsels en mediaoptreden bedrieglijk aandikken. Zo is enkele weken geleden het prestigieuze Duits weekblad *Der Spiegel* besmet geweest met een jonge sterreporter die een sprookjesverteller, een fantast blijkt te zijn.*

Der Spiegel staat bekend om zijn Deutsche Gründlichkeit wanneer het gaat om het controleren van namen, feiten, situaties van de bijdragen die in het weekblad verschijnen. Toch is de betrokken 'sterreporter' **Claas Relotius** jarenlang door de mazen van het net kunnen glippen. Zijn verhalen waren vlot geschreven, ze lazen als een sprookje. Het tempo waarin hij sensationele verhalen uit de hoed toverde deed zijn collega's paf staan. Toch vroegen ze zich af hoe het mogelijk was hoe hij concrete mensen zo snel te pakken had gekregen? De Duitse sterjournalist schreef niet alleen voor *Der Spiegel*, maar ook voor gezaghebbende kranten zoals de *Süddeutsche Zeitung Magazin*, *Die Welt* en de *Frankfurter Allgemeine*.

Oplichter

De mooischrijverij van de jongeman verblindde, zodanig dat hij journalistenprijzen in de wacht sleepte. Verschillende jaren werd hij tot journalist van Duitsland verkozen. In 2014 werd hij zelfs in de VSA door CNN tot Journalist van het Jaar uitgeroepen. Hij schreef 55 eigen teksten in het weekblad. Toch bleef het niet duren. Relotius schreef ook verhalen sa-

Günter Walraff

Maurice De Wilde aan de Berlijnse muur

men met andere redacteurs. Zo ook één over de Amerikaans-Mexicaanse grens in Arizona. Coauteur was **Juan Moreno**. Hij vermoedde onregelmatigheden in de feiten en de verhaallijn van zijn collega Relotius. Hij begon de klok te luiden. De collega's hechtten echter geen geloof aan zijn beweringen over de sterreporter. Ten einde raad reisde Moreno zelf naar Arizona. Daar ging hij navraag doen over de contacten die zijn collega Relotius zou gehad hebben. Maar die bleken niet te bestaan. Ook hadden ze daar van de Duitse reporter nog nooit gehoord. Hij won zelfs een prijs in Duitsland met een verhaal over twee Syrische oorlogsvluchtelingen die naar Turkije waren gevlucht. Het ene meisje **Alin** is nooit gevonden en volgens hoofdredacteur **Ullrich Fichtner** bestaat het misschien niet, althans niemand heeft het meisje ooit gezien. Relotius schreef vaak verhalen over gewone lui in veraf gelegen regio's. Wellicht omdat die moeilijk te controleren waren op hun waarheidsgehalte? Daarenboven hebben lezers en *Der Spiegel* aangifte gedaan bij de politie omdat Relotius lezers benaderde om geld te geven aan weeskinderen in Turkije en zou blijken dat hij het opgehaalde geld zelf in zijn zakken deed verdwijnen. Inmiddels heeft Relotius schuld bekend en is de deur van *Der Spiegel* voor hem definitief dicht.

Mainstreamverhalen

Er zullen weinige redacties zijn zoals bij *Der Spiegel* waar een speciale dienst bestaat van 60 voltijdse personeelsleden die personen en feiten controleren in journalistieke bijdragen. De vraag: hoe is te verklaren dat Relotius jarenlang in een gezaghebbend weekblad als *Der Spiegel* kon schitteren en om de tuin leiden? Er zijn mogelijk twee redenen. Eén: fungeerde hij niet als rol model van de jonge, dynamische, blitse sterreporter die mede de uitstraling van het weekblad een extra boost gaf? Met schitterende verhalen die prijzen in de wacht sleepten en voor zijn collega's een bedwelmend effect had? Twee: hij schreef zich volledig in, in het overheersende ideologisch narratief van de mainstreammedia inzake Syrië, russosofobie, de achterban van **president Trump** waarover hij leugenachtig schreef als zouden kinderen racistische uitspraken doen in 'Trumpland'. Het waren allemaal schitterende verhalen die de mainstreamverhalen van de elite bevestigden in haar ideologisch narratief en de eindredactie in slaap wiegde. Sommigen zullen hierin de bevestiging zien van het bestaan van fake news. Maar de ontelbare snippets van fake news zijn geen nieuw fenomeen. In vorige eeuw was fake news ook niet weg te slaan. Zeker in crisismomenten is de waarheid altijd

het grootste slachtoffer, zoals voor en tijdens de wereldoorlogen, tijdens de Koude Oorlog, bij grote sociale onrust, schandalen, belangrijke faillissementen en gewapende conflicten. Als het regime in conflict komt met de belangen van volk inzake bijv. belastingfraude, milieu, inkomens, sociale ongelijkheid, oorlogen enz. wordt een bitse strijd geleverd om de waarheid. Je zou boeken kunnen vullen met voorbeelden uit de recente geschiedenis.

De meeste journalisten zijn in meerderheid deontologisch genoeg gemotiveerd om zich niet verlagen tot valse verhalen. Er bestaat trouwens geen behoefte aan. Wie wat van de wereld kent, weet dat de realiteit vaak de fictie overtreft. Zonder degelijk journalistiek werk zou de bevolking amper weten wat er in de wereld speelt aan invloeden, machtsverhoudingen, criminaliteit enz.

Sancties, bedreigingen

Dat dit verre van vrijblijvend is leren ons de vele voorbeelden. Journalistieke klokkenluiders moeten sancties van hun bazen en bedreigingen ondergaan van processen, valse aanklachten. Het rijtje is lang. We denken aan de legendarische BRT-journalist **Maurice De Wilde** (1924-1998), die omwille van kritische reportages (steenkoolmijnen, havens, elektriciteit) maandenlang gesanctioneerd werd met binnenwerk op de BRT. Hij ging taboeonderwerpen zoals de collaboratie voor en tijdens Wereldoorlog II niet uit de weg. Zijn reportages ademden degelijkheid en grote feitenkennis. De Duitse journalist **Günter Walraff** ging niet zonder risico's vaak undercover om van binnen reportages en boeken te schrijven over onderwerpen (gastarbeiders in vleesfabrieken, sensatieblad *Bild*) waar de realiteit de fictie vaak overtreft. Er zijn in Italië anti-maffia-journalisten die moeten onderduiken, of moeten leven met politiebescherming zoals **Cecilia Anesi**, **Giulo Rubino**, de Siciliaanse journalist **Paolo Borrometi**, en nog een reeks anderen. We denken ook aan **Julian Assange**, de Australische internetjournalist en oprichter van *Wikileaks*. Hij lekte miljoenen documenten over de moorddadige zijde van de Amerikaanse buitenlandse politiek in Irak en Afghanistan. Hij wordt door de Amerikanen opgejaagd en moest vluchten naar de Ecuadoraanse ambassade in London waar hij sinds 2012 verblijft. We denken ook aan het Internationaal Consortium van Onderzoeksjournalisten dat in 1997 werd opgericht met 220 deelnemende journalisten in 80 landen. In ons land nemen journalisten van de krant *De Tijd*, het weekblad *Knack* en de kwartaaluitgave over mondiale thema's, *MO*, eraan deel en langs Franstalige kant *Le Soir*. Het Consortium bracht honderdduizenden documenten uit van bedragen van individuen en organisaties die fortuinen verbergen in belastingparadijzen. Het Consortium publiceerde een reeks rapporten over het witwassen van geld, over de structuur van criminele netwerken, rekeningen en namen in belastingpara-

dijen (Paradise Papers, Panama Papers, Swiss Leaks). Er is in ons land de Antwerpse journalistieke site *Apache* die heel wat journalistiek onderzoekwerk levert en onthullende dossiers naar boven bracht. We denken aan Antwerpse vastgoeddossiers, de vermenging van politiek en vastgoed promotoren. *Apache* kreeg een proces, maar werd in het gelijk gesteld door de rechter en moest geen schadevergoeding betalen.

Vermoord

Veel tragischer is dat journalisten voor het recht op informatie en de vrije meningsuiting vermoord worden. De meest wrede moord was de raid van een handvol criminele islam-jihadisten op de redactie van het satirische weekblad *Charlie-Hebo* in Parijs in 2015. Het deed denken aan Afghanistan, Irak en Syrië. De daders waren de Franse **gebroeders Chérif Kouachi** en **Said Kouachi** van Algerijnse afkomst en geboren in Parijs. Enkele dagen geleden werd bekend dat het brein achter de moordende raid **Peter Chérif**, alias **Abu Hamza**, werd aangehouden in Djibouti en uitgeleverd werd aan Frankrijk. **Abu Hamza** was een goede vriend van de broers Kouachi. De bloedige tol van de slachtpartij op *Charlie-Hebo* was hoog: 12 journalisten en ondersteunend personeel werden vermoord. Het gaat om (cfr. Wikipedia) om **Frédéric Boisseau** (onderhoudsmedewerker), **Franck Brinsolaro** (politieagent en lijfwacht van de redactie), **Cubu (Jean Cabut)**, cartoonist), **Elsa Cayat** (columniste), **Charb (Stéphane Charbonnier)** (hoofdredacteur en cartoonist), **Philippe Honoré** (cartoonist), **Bernard Maris** (economist, redacteur), **Ahmed Merabet** (politieman), **Moustapha Ourrad** (corrector), **Michel Renaud** (columnist), **Tignous (Bernard Verlhac)**, cartoonist), **Georges Wolinski** (cartoonist). Er waren ook zwaargewonden bij de journalisten en andere aanwezigen na de schietpartij. Ondermeer

Julian Assange op Ecuadoraanse ambassade

Simon Fieschi (webmaster), **Philippe Lançon** (journalist), **Laurent Sourisseau** (cartoonist) en onbekende politiemensen. Na de slachtpartij volgden grote massabetogingen in Frankrijk waaraan miljoenen mensen deelnamen. Wie in Oost-Europeaan journalistiek de criminaliteit op het spoor is, of politiek in de weg begin te lopen door reportages en onthullingen die bijv. de vermenging van politiek en de georganiseerde misdaad blootlegt mag vrezen voor zijn leven en wordt vaak vermoord. Op 25 februari 2018 werd in Slowakije de onderzoeksjournalist **Jan Kuciak (27)** in zijn woonst vermoord samen met zijn vriendin **Martina Kusnirova**. **Kuciak** concentreerde zich op fraude met EU-landbouwsubsidies en belastingfraude. Kort voor zijn dood kwam hij op het spoor van Italiaanse maffia-praktijken in het Oosten van het land en mogelijke bindingen met zakenlui en de politieke klasse en ambtenaren van Slowakije. **Kuciak** werd bedreigd door een Slowaakse zakenman. Na de moord volgden grote betogingen in het land. **Premier Fico**, werd als gevolg van de ontstane beroering verplicht ontslag te nemen, als ook andere ministers en politiefunctionarissen. Op 16 oktober 2017 werd de Maltese onderzoeksjournaliste **Daphne Caruana Galizia (53)** vermoord door een aanslag met een semtexbom die onder haar auto was geplaatst. De Maltese journaliste berichtte in haar blog, in bijdragen voor de pers over corrupte politici, offshoreconstructies in de Panamapapers en de banden tussen de Italiaanse maffia en de gokindustrie die in Malta stevig is ingeplant met hoofdkwartieren en advocatenkantoren.

Reporters zonder Grenzen

In het jaarrapport van de mondiale organisatie Reporters zonder Grenzen (opgericht in 1985) wordt aangetoond dat de persvrijheid steeds meer onder druk komt te staan. In 2018 telde men 80 vermoorde journalisten wat 15% meer is dan in 2017. Vooral gebieden en landen met gewelddadige confrontaties en burgeroorlogen zijn gevaarlijk terrein. In Afghanistan stierven in 2018 15 journalisten meer dan vorig jaar, in Syrië +11, in Mexico + 9, in Jemen + 8, in India + 6. Berichtgeving over drughandel en misdaadkartels is levensgevaarlijk; In 2018 werden 60 journalisten van de pers of media ontvoerd, een nieuw record. 24 journalisten zijn nog altijd in handen van IS-strijders in Syrië. Wereldwijd zijn er 348 journalisten gevangen genomen. De meesten daarvan in China, Egypte, Turkije, Iran en Saoedi-Arabië. Dit laatste land is betrokken tot op de hoogste politieke niveaus bij de moord op de Saoedische journalist **Jamal Khashoggi** in het consulaat van Saoedi-Arabië in Istanbul-Turkije. President Trump vond de moord erg. Maar niet zo erg dat deze de Amerikaanse belangen mag aantasten.

Miel DULLAERT